

АКО И ТИ САКАШ КНИГИ...

Издавачка куќа САКАМ КНИГИ

www.sakamknigi.mk

На светот има толку многу книги, а толку малку време...

Строго избрани одлични наслови за сите кои сакаат книги
со уникатни приказни достоини за нивното време...

Наслов на оригиналот

All the Flowers in Paris

© Sarah Jio, 2019

Copyright © за македонското издание

Издавачка куќа Сакам Книги, 2019

Издавач Издавачка куќа Сакам Книги

Преведувач Ивана Шутиновска

Лектор Марија Иванова

Уредник Деана Николовска

Компјутерска обработка Диме Спасев

Дизајн на корица Диме Спасев

Печатење Печатница Графостил - Скопје, 2019

Тираж 1200 примероци

Сите права за книгата се задржани. Ниту еден дел од ова издание не смее да биде препечатуван, копиран или објавуван во која било форма или на кој било начин во електронските или печатените медиуми, без согласност од издавачот.

Сите цвекчиња во Париз

Сара Џио

АКО И ТИ САКАШ КНИГИ...

За Еванџелин и Петра

БЕЛЕШКА НА АВТОРОТ

Сиетл, декември 2017

Драг читателу,

Ова е мојот деветти роман издаден во Соединетите Американски Држави и десеттиот во светот. За време на годините додека пишував и патував, отсекогаш ме привлекувал Париз. И додека животните околности не ми дозволија да се преселам таму (мојот сон уште од студентските денови), отсекогаш знаев дека еден ден ќе напишам приказна што се одвива во Париз. Одредени делови во моите претходни романи се одигруваа во Градот на Светлината, но никогаш целосно не сум ги засадила моите ликови таму како што направив во оваа книга, која, за мене, беше возбудлива сама по себе.

Додека ги одгледував моите три мали момчиња во Сиетл, секојдневно бев носена низ патешествието на моите ликови во најшармантните кафулиња, прекрасните балкони и драгите глетки на Париз. Патувањето беше за паметење: качувањето по скалите на Монмартр, восхитувањето на шареноликите производи на улицата Клер, пиењето еспресо во малечките, споредни улички.

Но оваа приказна оди подлабоко од чоколадните кроасани и Ајфеловата кула во пролетен ден. Во себе опфаќа болка и повреда, како во Париз, разурнат од војната, така и во денешно време, со ликови кои ја поседуваат способноста - или неспособноста - да одолеат, да простат и да љубат.

Оваа книга е моето љубовно писмо до Париз и можеби еден ден ќе има и друго. Засега, се надевам дека ќе уживате во малечката приказна која ја отсонував, нејзините ликови и целиот Париз, сè до најмалата цветна латица.

Бакнежи, Сара

ГЛАВА 1

КЕРОЛАЈН

4 септември, 2009

Париз, Франција

Како можеше? Образите ми горат додека се качувам на велосипедот, брзо вртејќи на педалите по улицата Клер, покрај уличните продавачи со нивните маси наредени со сјајни виолетови домати и букети цвеќиња, розови божури и златни сончогледи што подготвено стојат во уредни кошници. Го поминувам Кафе ду Монд, каде што понекогаш пијам кафе кога сум уморна да одам пеш до Бистро Жанти, поминувам покрај старата жена што ја шета малечката, бела пудлица. И покрај светлото сонце, таа песимистички држи чадор во футрола, божем секој миг небото ќе се отвори и ќе го истури својот бес.

Бес е емоцијата што ја чувствувам. *Бесна* сум. Тој беше последниот човек на земјава што очекував или посакував да го видам утрово. По сè што се случи, зарем нема пристојност да ја почитува мојата желба? Му реков дека не сакам да го видам, ниту сега, ниту... никогаш. Но сепак, ете го, се појави и тоа во Кафе ду Монд од сите можни места, насмевнувајќи ми се, како ништо да не се случило, како...

Трепкам за да ги избркам солзите, внимателно се соземам, исто како и минатата вечер, кога ја фрлив салветата, му се развикав и избегав надвор. Парижанка никогаш не би избувнала на тој начин.

Освен што морам да поработам на тоа поле, во секој друг поглед би можела да поминам како солидна Французинка, барем од далеку. Изгледам така, помалку или повеќе. Со лабаво врзана марама околу вратот. На велосипед во фустан. Русата коса собрана во висока пунџа. Без кацига - *очигледно*. Беа потребни три години за полу усовршување на јазикот (со нагласок на „полу“), но за човек да стане добро упатен во францускиот стил, може да треба и цел живот.

Но што е важно сега тоа? Со време, Париз стана моето скривалиште, мојот кожурец, моето бегство од болката од минатото. Трепкам за да ги избркам солзите. А, сега? Зарем тој навистина мисли дека може само да се појави и да очекува да се однесувам како ништо да не се случило? Дека на волшебен начин сè ќе биде како што беше?

Затреперувам и погледнувам преку рамо за да се осигурам дека не ме следи. Колку што гледам, не ме следи и возам побрзо по следната кривина, каде што маж во кожна јакна ми го привлекува погледот и ми се насмевнува како да сме се сретнале и претходно. Не сме се сретнале. Изреката дека Французите се озлогласено директни е потценета. Вистината е дека тие веруваат дека светот - и секоја жена во него - треба да бидат среќни што се почестени од нивниот посебно добар изглед, шарм и интелигенција.

Одвај го брцнав прстот во базенот на излегувања со Французи, а искуството беше далеку од добро. Вечерата со фризерот, кој постојано се огледуваше во огледалото зад мене; ручекот со уметникот, кој предложи да отидеме во неговиот стан и да разговараме за неговата последна слика, која, по некоја случајност, висела над неговиот *кревет*; исто така

и професорот кој минатата недела ме покани да излеземе... но сепак не можев да се натерам да му се јавам.

Воздивнувам и продолжувам напред. Не сум ниту Американка, ниту парижанка. Всушност, во последно време како да не сум ништо. Не ѝ припаѓам на ниту една земја и на ниту една личност. Неповрзана, речиси сум дух кој лебди низ животот.

Бавно возам по улицата покрај Сена, крстосувајќи по ридот порабен со канделабри; величественоста на градот се наоѓа зад мојот грб, а бледо синиот летен фустан се лелее на ветрециот, додека очите ми се полнат со солзи и ја замаглуваат глетката на тесната улица. Силно трепкам и ги бришам солзите, а пространиот плочник повторно се појавува во фокус. Погледот ми застанува на постарата двојка што оди на тротоарот пред мене. Тие се како и секоја друга постара француска двојка, карактеристично неодоливи и апсолутно несвесни за истото. Тој во спортска јакна (и покрај спарните триесет степени Целзиусови), а таа облечена во кариран фустан - што најверојатно е дел од нејзината гардероба уште од попладнето кога го видела во излогот на некој практичен бутик покрај Шанзелизе, во 1953 година. Таа држи кошница полна со зеленчук од пазарчето (ја забележувам тиквичката). Тој носи само багет, како некој на грбот да му вперил пушка од Втората светска војна, послушно, но со чудна и шармантна трага од изнервираност.

Со мислите се враќам на средбата во кафулето и повторно сум разбеснета. Во главата го слушам неговиот глас: мек, благ и молбен. *Да не бев премногу строга со него?* Не. Не. Можеби? Не! Во некој друг живот, можеби ќе ја поминевме оваа вечер удобно вгнездени на некоја маса во аголот на некое кафуле, ќе пиевме добро Бордо, слушајќи го Чет Бејкер и разговарајќи за можно патување до грчките острови или за изградба на стакленик во задниот двор, каде

што би засадиле лимон (или авокадо?) во саксија и би седеле под сводот од бугенвилија, иста како онаа што мојата мајка ја засади годината кога наполнив единаесет години, пред да замине татко ми. Цез. Санторини. Лимонови дрвја. Прекрасни, драги детали, но повеќе ништо нема значење. Барем не во овој живот. На тоа поглавје му дојде крајот. Не, на книгата ѝ дојде.

Како можам да му простам? Како некогаш ќе можам да му простам?

„Пршката е дар“, рече еднаш терапевтот кај кого бев на неколку сесии, „и за тој што ја прима и за тебе. Но никој не може да подари дар, ако не е подготвен“.

За миг ги затворам очите, а потоа одлучно ги отворам. Сега не сум подготвена и се сомневам дека некогаш ќе бидам. Побрзо и поодлучно вртам на педалите. Болката од минатото одеднаш се враќа со остра и горчлива сосредоточеност. Пече, како парче лимон притиснат на рана.

Бришам уште една солза, додека пред мене од никаде се појавува камион. Адреналинот надоаѓа како кога човек се сепнува додека вози, па набрзина скршнува за да не се судри со спротивниот автомобил или со уличната светилка или со човек што си го шета кучето. Го насочувам велосипедот надесно, внимавајќи да ја одбегнам мајката која шета со нејзината ќеркичка од мојата лева страна. Малото девојче сигурно нема повеќе од две години. Срцето ми лупа во гради. Сонцето е сјајно и ослепувачко и се пробива низ нејзината песошливо руса коса.

Мижуркам, обидувајќи се да се насочам по тесниот пат пред мене, а срцето ми чука посилено со секоја измината секунда. Возачот на камионот како да не ме гледа. „Застани!“ Извикувам. „*Arrêtez!*“

Цврсто ги држам рачките и кочам, но не функционираат. Улицата е стрмна и тесна - премногу тесна - и сега возам надолу по ридот со вртоглава

брзина. Возачот на камионот си игра со цигара, ја врти низ прстите и истовремено го врти камионот по поплочената улица. Повторно врескам, но тој како да не ме слуша. Ме обзема паника, тешка и надмоќна. Имам два избора: да свртам лево и со велосипедот да се судрам во мајката и малото девојче или да свртам десно и директно да се удрам во камионот.

Вртам десно.

ГЛАВА 2

СЕЛИН

4 септември, 1943

Париз, Франција

„Доаѓа есента“, вели татко ми и го упатува погледот надвор низ прозорецот од нашата мала цвеќарница на улицата Клер. И покрај синото небо над нашите глави, во неговите очи има дождовни облаци.

„Ох, тато“, вела ми низ отворената врата, местејќи ја престилката пред да ги изметам неколкуте паднати ливчиња од роза од плочникот пред цвеќарницата. Колку и да звучи смешно, секогаш ми е жал за паднатите ливчиња. Ми личат на изгубени пајчиња, одделени од нивната мајка. „Само што дојде септември, мој премногу песимистичен татко“. Подбивно се насмевнувам. „Летото беше прекрасно; може ли да уживаме додека трае?“

„Прекрасно?“ Татко ми ги крева рацете нагоре на драматичен начин, кој сите Французи над шеесет години добро го имаат усовршено. Често помислував дека најверојатно постои стар француски закон во кој се вели дека ако си постар маж, тогаш имаш неотповикливо право да бидеш намќорест, кавгација, односно непријатен во време и место по твој избор.

Татко ми со сигурност го користи тоа право, но сепак јас уште повеќе го сакам поради тоа. Намќор или не, тој сè уште го има најголемото срце од сите Французи што ги знам. „Нашиот град е окупиран од нацистички војници, а ти ова лето го нарекуваш... *прекрасно?*“ Ја занишува главата и му се враќа на сложениот цветен аранжман кој цел ден го изработува за мадам Жанти, една од нашите најнапорни клиентки. Локална влијателна личност и сопственичка на еден од најмодерните ресторани во градот, Бистро Жанти, таа ни носи нови клиенти, најчесто нови членови на високите општествени кругови, кои сакаат нивните трпезариски маси да изгледаат величествено како нејзината. Поради тоа, јас и татко ми сме свесни дека не можеме да ризикуваме да ја изгубиме и дека мора да се одговори на нејзините барања, без разлика колку се глупави или колку е доцна (или рано) во денот. Без премногу зеленило, но и да не биде премалку. Само рози што биле исечени утрото. Никогаш божури, само лутичиња. И ви се молам, без папрат. Дури ни малку. Пред три години ја направив таа грешка во еден букет и ајде да речеме само дека *повеќе нема да се повтори*.

Чудно е колку детето може да биде различно од родителот. На пример, нејзиниот син Лук, ни малку не е сличен на неа. Се знаеме уште од училиште и отсекогаш сум имала најдобро мислење за него. Секоја недела вечераме заедно во Бистро Жанти и го ценам нашето пријателство, особено за време на оваа проклета окупација. Јас и Лук можеби ќе бевме заедно доколку околностите беа поинакви. Ако светот не беше во војна, ако нашите животи се движеа по други патеки. Се разбира, многупати помислував на тоа и знам дека и тој го помислувал истото. Книгата за Нас останува сложена приказна и изгледа дека ниту еден од нас не го знае крајот.

Воздивнувам. Кој има сега време да размислува за тоа, кога многу работи висат на крајот? Некои од

нашите пријатели ја изгубија работата, други беа претепани во темните агли на некои улички. Но сепак, досега нашето мало семејство успеа да избегне позначајна лична или финансиска штета и секојдневно сум благодарна за тоа. Сакам да верувам (да се преправам?) дека сме имуни на тоа, дека војната може да дојде и да си замине, а ние ќе продолжиме да бидеме мало тричлено семејство: татко ми, јас и мојата малечка ќерка, Кози. Додека беснее бурата, ние ќе успееме да останеме во нејзиното мирно око.

Не сум будала. Знам дека има простор за грижи од секаков вид. Но претпазливоста е многу поразлична од паранојата, а јас одбивам стравот да владее со мене. Покрај сè, ние сме француски граѓани, со документи што ќе го докажат тоа. Иако мајката на татко ми била половина Еврејка, таа одамна е почината во малото село надвор од Нормандија, многу далеку одовде. Иако не се срамеше од своето потекло, тој никогаш не беше дефиниран од него. Неговиот татко беше католик, а неговата мајка преобратена. Колку што знам, никој не знае за предците на татко ми, ниту пак може да влезе во трагата на неговото потекло. Згора на тоа, Германците ја обожаваат нашата цвекарница и наминуваат по посебни букети за нивните сопруги или љубовници, или за некоја убава Французинка на која ѝ се додворуваат. Ќе бидеме добро. Тројцата.

Свончињата на вратата засвонуваат кога се појавува Лук. Ме бакнува во образ и се ракува со татко ми.

„Што бараш овде?“ го прашувам со насмевка.

Од џебот од неговото палто, тој вади совршен розов грејпфрут. „Види што најдов на пазарот“.

Очите ми блеснуваат. „Лук, навистина?“

Тој кимнува со главата. „Знаев дека ќе се израдуваш“.

„Не сум јадела грејпфрут откако...“

Свончињата повторно засвонуваат и овој пат ја најавуваат мадам Бернар, која задишано доаѓа до пултот. „Ми требаат четири дузини тигрести кринови“, без здив му вели на татко ми. „Утречер ќе бидеме домаќини на едни од најважните луѓе во Париз“.

Татко ми го збрчкува челото. Знае дека тигрестите кринови се тешки, речиси невозможни за наоѓање.

„Мадам Бернар“, вели тој, накашлувајќи се. „Во денешно време криновите се вистинска реткост. Ако смеам да Ви предложам рози, каранфили, или...“

„Реков кринови“, вика таа, кревајќи ја раката како да сака да спречи дополнителна дискусија на таа тема.

„Мадам Бернар“, одеднаш вели Лук. „Колку ми е мило што Ве гледам“.

„Леле, Лук!“ извикува таа. „Не те видов“.

Тој се насмевнува. „Како е Вашиот сопруг? Ми рекоа дека бил болен“.

„Па, ти благодарам. Добро закрепна“.

„Одлично“, рече тој.

Мадам Бернар погледнува во мене, а потоа во Лук и потоа повторно во татко ми. „И рози ќе завршат работа. Не сакам да направам збрка“. Повторно погледнува во мене и во Лук. „Особено не во вакво време. Три дузини рози. Нека бидат различни нијанси на розова“.

Лук ми праќа бакнеж од далечина, а потоа се упатува кон вратата. Татко ми, како и секогаш, ја запишува нарачката во тетратката. „И да ги донесеме до три, четири часот?“

„До пладне“, вели таа. „Минатиот пат момчето доцнеше. Осигурете се дека овој пат нема да доцни“.

„Се разбира, мадам“, вели татко ми.

„А, цвеќињата беа малку овенати“. Ја занишува главата. „Ако не сте внимателни, ќе ги загубите најдобрите муштерии, вклучително и мене“.

„Со почит, мадам“, се вмешувам јас. „Ние не продаваме овенати цвеќиња. Можеби Вашата меморија овенала“.

„Мојата меморија?“ забревтува и се врти кон татко ми. „Срамота што не си ја научил ќерка ти на добро однесување. Кога подобро ќе размислам, откажи ја нарчката“.

Откако замина, се струполувам во столот зад пултот со воздишка. Но очигледно не му е смешно на татко ми.

„Селин, не смееш да му дозволиш на твојот темперамент да те надвлее“.

„И да им дозволам на луѓето како мадам Бернар да ни наредуваат?“ Ги собирам рамената. „Имаме многу муштерии, тато. Не ни треба таа“.

Тој воздивнува. „А што ако им раскаже на пријателите и тие престанат да нарчуваат од нас?“

„Нема да го направат тоа“, вела. „Нашите муштерии се лојални. Мадам Бернар е позната како симпатизер на нацистите“.

Татко ми изгледа уморно и неуверено. „Уште една причина да ѝ угодуваме“.

Во тој миг, во дуќанот влетува Кози, мојата осумгодишна ќерка - со дух на лав и срце на ангел - и бесмислицата на мадам Бернар испарува во воздухот за секунда. „Мамо“, вели таа и ме прегрнува. „Види што изработив на училиште!“

Од училишната торба вади лист хартија, аква-рел на крајбрежен пејзаж. „Ти изгледа познато?“ прашува со ширум отворени очи во очекување. „Тоа е Нормандија!“ извикува со жар, премногу возбудена за да го почека мојот одговор. „Каде што си родена, мамо!“ Зрачејќи со гордост, покажува кон карпите што ги насликала покрај плажата и вирот од плимата од десната страна, исто како што ѝ раскажувал многу ноќи по ред пред да засpie. Мојот дом од детството, Нормандија, останува длабоко врежан во моето

срце. Таму живеевме во мала колиба покрај морето, пред да почине мајка ми, годината кога наполнив дванаесет години. Потоа со татко ми се преселивме во Париз. Помина многу време, но ако ги затворам очите и им дозволам на мислите да заскитаат назад во времето, сè уште можам да го помирисам морскиот воздух, цветовите на лимоновите дрвја на мајка ми на задниот трем. Како никогаш да не сум заминала. Претпоставувам дека дел од мене никогаш не заминал.

„Ти недостасува?“ прашува ќерка ми, набљудувајќи го моето лице.

Очите ми се замаглени, па се вртам настрана, преправајќи се дека сум зафатена со букет зеленило што ќе заврши во еден од цветните аранжмани на татко ми, за некој екстравагантен дел или за друг.

Се соземам и се вртам кон Кози, кимнувајќи со главата. „Да, љубов“, велеам низ насмевка. Колку и да ми копнее срцето по Нормандија, уште повеќе ми копнее по мајка ми. Колку и да беше волшебен нашиот живот во Нормандија, можевме да живееме каде било, во пустина или во најмрачната шума - сè додека мајка ми беше таму, ќе бевме среќни.

И така, ништо не беше исто по нејзината смрт. Најголемиот дел од радоста во нашите животи беше изгасната, како пламен од свеќа, а тоа особено важеше за татко ми. Нашиот сладок живот во Нормандија му направи пат на забрзаниот живот во Париз, каде што луѓето побрзо се движеа и помалку се смееја. Татко ми ја отвори цвекарницата и создадовме нов живот без мајка ми.

Татко ми е силен човек кој само еднаш заплака, колку што забележав јас: на божиќното утро, годината кога наполнив тринаесет години. Веднаш по појадокот, му подарив фотографија од мајка ми што ја најдов во кутија зафрлена длабоко на таванот. Сигурно немала повеќе од осумнаесет години, беше толку убава, со брановидна црна коса, иста како на

Кози, што ѝ паѓаше зад рамената. За неа ја најдов совршената рамка во продавница за стари работи и ја завиткав за татко ми. Сè уште не знам дали дотогаш ја имаше видено фотографијата, но кога ја здогледа, почна да липа.

Сепак и покрај усилбите на татко ми да ја скротува тагата, таа сè уште е присутна. Ја носи како шал, постојано врзан околу неговиот врат. Вистината е дека, колку и да е големо срцето на татко ми, мојата мајка го преполови кога почина. Кога се губи љубов голема колку нивната, дали некогаш може да се исполни празнината?

„Мамо?“ прашува Кози, будејќи ме од сеќавањата.

„Прекрасен е“, изјавувам јас и повторно го враќам погледот на нејзиниот извонреден акварел и ја бакнувам по нејзиниот ладен, розов образ. „Си го доловила како вистински уметник. Исто е како што се сеќавам“.

Таа става прамен од нејзината темна коса зад увото и ме погледнува со самоуверена насмевка. „Ќе ме однесеш таму еден ден?“

„Ветувам“, ѝ велеам.

„И ќе може да купиме *тарт норманд*, иста каква што си сакала кога си била мало девојче?“

Од самата помисла ми потекуваат лиги и ме заболува срцето. Речиси можам да ја вкусам питата што ја правеше мајка ми, со јаболка од овоштарникот, со многу свежо изрендан цимет и куп шлаг одозгора.

„И ќе може да бараме скриени богатства на плажата?“

„Да, слатко детенце“.

„И ќе може да фрламе камења во водата и да бараме морски ѕвезди во локвите од плимата?“

Јас кимнувам со главата и се борам со солзите. Подеднакво наликува и на нејзиниот татко колку и на мене. Целосен оптимист кој го гледа доброто во

сите луѓе со жесток и решителен дух. Пјер би бил премногу горд. Го стискам златното ѓерданче што ми го подари на денот на нашата венчавка, со малиот дијамантски приврзок што ме потсетува на некогашниот заеднички живот.

Исто како мајка ми и неговата смрт беше ненадејна, но за разлика од неа, тој не беше погоден од болест. Шест месеци по нашата свадба, само што дознав дека сум бремена со Кози, се разбудив од звукот додека тој ја отвораше вратата од орманот и од шумот на ткаенината кога ги вадеше панталоните. На крцкањето на каишот, на нозете што се вовираа во чевлите. Со просевање ги отворив очите. „Извини, душо“, рече тој. „Не сакав да те разбудам“.

„Врати се в кревет“, поспано му реков. Вечерта имав намера да му ги соопштам вестите за бебето што го носев. Прво, ќе наминев кај месарот и ќе одберев посебно парче како додаток на неговото омилено јадење, *гртан дофиноа*, едноставна, но неописливо божествена мешавина од тенко исечени и наредени компири, лук, сирење Грујер и павлака. Стопати сум ја гледала мајка ми додека го подготвуваше, но тоа ќе беше мојот прв обид во сопствената кујна.

Се сеќавам на неговиот израз на лицето утрото. Секогаш ќе се сеќавам. Толку привлечен, неговите очи исполнети со страст, како за мене, така и за животот. Пјер имаше големи соништа и планови за секој поодделно. Кога му тргна работата, имаше мала продавница за вино на Монмартр, имаше намера да отвори уште една, а потоа уште една, со крајна цел да стане најуспешниот трговец со вино во Париз. Потоа, велеше, ќе купиме куќа во Прованса и ќе ги поминуваме летата покрај базенот со минерална вода, вдишувајќи ја аромата на лавандата во воздухот. И татко ми ќе дојдеше, се разбира. Успехот на Пјер, најпосле ќе му овозможеше на татко ми да се пензионира и да ги одмори истрошените, артритични раце. Прекрасен живот и иднина која беше наша, само наша.

Тоа утро, исполнето со тие големи соништа и љубов, се врати до креветот, го наведна мажественото тело и ме бакна на усните, заплискувајќи ме со енергија налик на дејството на силно еспресо. Дотогаш ниту еден маж немал такво влијание врз мене и понекогаш се прашував дали навистина е возможно толку многу да сакаш некого што ќе експлодираш.

„Не оди“, реков.

„Брзо ќе се вратам“, одговори со намигнување.

„Но многу е рано“, промрморив од нејасното место меѓу сонот и јавето, погледнувајќи во часовникот. Шест и триесет. „Каде би морал да бидеш во ова време?“

„Изненадување е“, рече тој. „Спиј, љубов моја. Кога ќе ги отвориш очите, ќе бидам вратен и ќе видиш“.

Исто како што ми рече, ги затворив очите и моето тело, исцрпено од раната бременост за миг потона во сон. Но кога по еден час се разбудив, Пјер не беше вратен. Утринските часови се растегнаа, но до попладнето тој сè уште не беше дома. Подготвувањето на вечерата ми го одвлече вниманието, за среќа беспрекорно го подготвив специјалитетот. Турив вино. Ја наместив масата. И до шест и триесет часот станот мирисаше божествено. Но Пјер сè уште не беше вратен дома.

Вознемирена, почнав да го барам во близните кафулиња, во берберницата на аголот и со мадам Беноа, која штотуку ја затвори пекарницата. Сè уште се сеќавам дека имаше брашно на образот. „Жал ми е, Селин“, ми рече и ги собра рамената.

Никој не го видел Пјер.

Потоа дојде повикот. Свонењето на телефонот никогаш дотогаш не звучело толку гласно или застрашувачко. Истрчав до него, не губев ни секунда. Сигурно беше Пјер. Ќе ми кажеше дека скршнал за да ја провери продавницата и дека стигнала новата пратка

Бордо. Неговиот помошник Луи, млад и неискусен, не беше способен да ги категоризира шишињата и да ги смести на соодветните полици, така што тој самиот морал да ја заврши работата. Животот на сопственик на бизнис, се разбира. Многу добро го знаев тоа. По малку ќе бев иритирана, но имав разбирање. Ќе го охрабрев да дојде дома со велосипедот најбрзо што може. „*Вечерата се лади! Го направив твоето омилено јадење!*“ Тој мирно ќе рече, „*Извини што ме чекаше, љубов. Ќе бидам дома дури да трепнеш*“. И така, ќе дојдеше по петнаесет минути и ќе се појавеше пред вратата со привлечна, нетрпелива насмевка. Ќе ме измолеше за прошка и ќе ја добиеше во дел од секунда.

Гласот во телефонот не беше на Пјер, туку на полицаец што се јавуваше од шеснаесеттиот арондисман. „Жал ми е што Ве известувам, мадам, но Вашиот сопруг...“

Не се сеќавам што рече потоа. Зборовите на полицаецот ги почувствував како куршуми, но со една стотинка од нормалната брзина - многу бавни и секој го чувствував како ме стрелаше по телото и ми го распаруваше срцето.

Телото на Пјер било пронајдено приклезтено меѓу камион за достава и ново сино Рено. Кога го удрил камионот, тој бил исфрлен од велосипедот и фрлен врз другото возило. Медицинските лица рекоа дека веднаш починал. Не се мачел.

Таа вечер, скокнав на велосипедот и вртев на педалите како луда до улицата каде што го зел последниот здив. Паднав на колена кога пред мене се отвори најтрогателната сцена во мојот живот: тешко оштетен велосипед положен настрана и ливчиња од розови божури расфрлани на поплочената улица како свежо паднат снег, остатоците од она што било огромен букет.

Изненадувањето за мене.

Загубата на мајка ми, а потоа и на Пјер, беше како удар од молња - двапати. По таа вечер, постоеја мрачни мигови кога се чувствував како да не ќе можам да продолжам понатаму. Повеќепати погледнував од работ на балконот, посакувајќи брз излез од болката, но малечкиот живот во мене ме одржуваше. И татко ми ми помогна, најдобро што можеше. Ме хранеше со лажица кога премногу ми се лошеше или кога не седнував да јадам и ме држеше кога толку силно плачев што му ја мокрев јаката од кошулата.

Но Кози, мојата слатка Кози, најпосле беше преврската која толку очајно му беше потребна на моето срце. Со неа можев да продолжам и го сторив тоа. Таа е причината поради која се будам наутро и ги изговарам молитвите навечер. Исто така, таа е причината поради која можам да ја видам убавината во секој ден, дури и во овој.

„Добар ден“, вели Ник, нашето момче за достава, кога се појавува на вратата. Има околу дванаесет години и многу е висок за негова возраст. Мило, трудољубиво момче, работи неколку работи, помага во Жанти и во блиската пекарница, за да му помогне на своето семејство да сврзе крај со крај.

Кози заруменува. Знаам дека е подзаљубена во него, но не се осмелувам да речам нешто за да не ја засрамам. „Треба нешто да доставам попладнево, мисје?“ прашува тој.

Татко ми кимнува со главата и му го подава аранжманот што е подготвен за доставување. „Секако“, вели тој, насмевнувајќи ѝ се на Кози и ја погалува по главата пред да стрча кон вратата.

Кози блеска додека го гледа како заминува, а потоа се врти кон мене и ме влече за престилката. Погледнувам надолу кон моето девојче. „Смеам да си играм во паркот со Алина?“ ме прашува.

Татко ми загрижено ме погледнува. „Осумгодишно дете не треба да си игра во паркот во вакви времиња. Треба да...“

„Во ред е, тато“, го прекинувам пред да рече нешто што ќе ја исплаши. Се разбира дека и јас сум загрижена за нејзината безбедност во нашиот окупиран град, но исто така сум свесна и за потребата на Кози да биде *дете*, да живее отворено и безгрижно најмногу што може, дури иако светот околу нас изгледа како да ни се распаѓа пред очи. И покрај загриженоста на мојот татко, се обидувам најдобро што можам да ја заштитам од стравот. Нејзиниот живот го спаси мојот и на мојот свет му даде ново значење. За возврат, го обојувам нејзиниот со нијансите на радоста и среќата. Кога има темнина, носам светлина. Кога има грижи, овозможувам олеснување.

Ќе ѝ биде добро во паркот. Се наоѓа на аголот од цвеќарницата. Колку и да се сурови војниците на СС, сè уште не сме чуле за ниту една случка во која германски војник повредил француско дете. Во светот сè уште постои достоинство и сè додека го има, имам намера да се држам до него.

„Да, душо“, велеам, занемарувајќи го татко ми. „Но врати се до шест часот за вечера“.

Ме бакнува, се стрчува од цвеќарницата и ја преминува улицата. Ја гледам додека потскокнува и исчезнува зад аголот.

Татко ми промрморува нешто за себе.

„Што е?“ го прашувам, прекрстувајќи ги рацете на градите. „Не се согласуваш со начинот на којшто ја воспитувам. Ајде, кажи“.

Тој извесно време молчи. Кога ме погледнува в очи, забележувам дека очите му се замаглени, изразот нежен, наместо кавгациски. „Само затоа што премногу ја сакам неа, а и тебе. Не би можел“ - застапува за да се соझे - „не би можел... да се помирам ако нешто ѝ се случи на некоја од вас“.

Се приближувам до него, ги ставам рацете на неговите рамена и го бакнувам на двата облици. „Ох,

тато, знам дека си загрижен“, вела мисла. „Но ништо нема да ни се случи. Добро сме. Секогаш ќе бидеме“.

Се насмевнува. „Иста си како неа“.

Знам дека мисли на мајка ми и тоа е најдобриот комплимент што може да ми го даде.

„Гледаш на истиот начин како неа. Секогаш низ розови очила“.

Се насмевнувам до уши. „Така е позабавно“.

И двајцата се вртиме кога го слушаме свонењето на свончињата на вратата, кои нè предупредуваат за муштеријата. Овој не го препознавам. Германски војник, очигледно и тоа со висок чин, како што се забележува по џебот од неговата кошула. Повисок е од другите што дошле, најмалку метар и деведесет и пет сантиметри, со исклучително широки рамена. Има темна коса и остра вилица. Неговите очи се ладни, челични, а ставата му фрла застрашувачка сенка на подот од цвекарницата. Го поздравувам со едно весело *добар ден*, на истиот начин како што ги поздравувам сите муштерии. Тоа е моето бунтовништво, непокажувањето посебен однос кон Германците и често обраќајќи им се со рамнодушност.

Ми мрмори нешто, а јас подолго чекам за да одговорам. „Како можам да Ви помогнам?“ најпосле вела мисла.

Тој ме занемарува додека бавно чекори низ цвекарницата, проучувајќи го секој агол со сомничавост, како самите цвекчиња и нивните ливчиња да се шпиони. Го гледам додека од една од вазните вади црвена роза, ја подигнува до носот и ја фрла на земјата. Јас и татко ми разменуваме загрижени погледи.

„Што се случи со розите?“ прашува човекот. Добро зборува француски, иако има слаб германски акцент. Прашањето како да е упатено кон него самиот и кон нас. Ниту јас, ниту татко ми не се осудуваме да одговориме. „Во татковината, розата мириса на... роза. Овие француски рози мирисаат на срање. Француско срање“.

Ја отворам устата за да прозборам, но тој прозборува пред мене. „А, овие?“ прашува, покажувајќи кон кофата со разнообразни хортензии со виолетова и розова боја. Во овој период од годината тие се тешки за наоѓање, освен ако немате врски со најдобрите градинари на југ. „Што се овие, по ѓаволите?“

„Хортензии“, велеам. „Ако смеам да Ве заинтересирам за аранжман, за некоја посебна личност? Би изгледале прекрасно со гранчиња...“

„Не“, заржува и го врти погледот кон татко ми. Се приближува до пултот каде што стои. Со секој негов бавен и тежок чекор чувствувам како ми се зголемува температурата. „Кое е твоето име, господине?“

„Клод Моро“, одговара татко ми. Ако е загрижен, не покажува никакви знаци. Подеднакво исто и моето срце диво чука во градите.

„Моро“, вели војникот. „Вистинско француско презиме“.

Татко ми останува тивок, неговото лице е безизразно.

Војникот се смее. „Фирерот лично ги обожава Французите толку многу, што го поштедивме Париз. Знаете, за кратко ќе се пресели овде, ќе се смести во резиденција во близина. Французите се, може да се рече... посебни“. Се врти кон мене и се насмевнува. „И би додал, многу привлечни“.

Затреперувам додека татко ми се накашлува. „Мисје, ако можеме некако да Ве услужиме, Ве молам кажете ни ги Вашите барања за да почнеме“. Тоа е понуда за услуга, исто колку што е закана маж кон маж. Додека е вистина дека отсекогаш сме биле заштитени кога припадник на германската армија ќе влезел во цвекарницата, ова е првпат да почувствувам вистински страв.

„Ох, да“, вели тој, погледнувајќи во татко ми, а потоа повторно погледнувајќи ме мене. Изгледа како да му е интересно нешто што јас и татко ми не го

сфаќаме. „Може да ми помогнете“. Се приближува кон мене и застанува на непријатна близина. Ја подава големата дланка и ја става под мојот врат и со показалецот поминува по златното ѓерданче од Пјер, а потоа му се насмевнува на татко ми. „Ќе земам две дузини од посраните рози“. Се смее. „Французинките сакаат сè“.

Јас кимнувам. Рацете ми се тресат додека ги одбирам розите од кофата покрај мене и ги носам на пултот кај татко ми за да ги аранжира.

„Како се викаш?“ ме прашува војникот.

Го погледнувам татко ми, а потоа него. Знам дека немам друг избор, освен да го одговорам прашањето. „Селин“, најпосле изговарам.

„Селин“, вели тој, како истовремено да е збунет и засмеан. „Толку невпечатливо име за толку *впечатлива* девојка“. Застанува и размислува, а потоа си кимнува со главата. „Мене повеќе ми личиш на Хелга, соодветно име за многу убава девојка“.

Татко ми работи со рацете со вртоглава брзина и набрзо му го подава букетот на војникот. „Тоа ќе биде сè?“ прашува татко ми, тонот му е строг - се плашам дека е премногу строг.

„Да, господине“, вели тој, посегнува во џебот и фрла купче стуткани пари на пултот.

„Довидување... Хелга“, вели смеејќи се и ја допира капата во знак на поздрав. Оди кон вратата и уште еднаш се врти. „Како што реков, твојата ќерка е прекрасна жена“. Ја занишува главата. „Штета, господине, што имаш толку забележлив еврејски нос“.

Вратата се затвора со тресок и по долга пауза истрчувам кон татко ми и го прегрнувам. „Мислиш дека тој...“

„Не грижи се за него“, вели тој. „Само се обидува да нè заплаши. Тоа е карактеристично за нив. Го демнат стравот на луѓето за да можат да ги

контролираат“. Ме приближува до градите. „Не грижи се, моја Селин. Тој нема власт над нас“. Го изговара тоа, се врти кон касата и ги става парите во неа. И двајцата забележуваме дека војникот оставил помалку рајхмарки, но не зборуваме за тоа.

Го земам палтото додека низ телото ми поминуваат морници. „Ке одам да ја земам малку порано Кози за вечера“, велеам додека се упатувам кон вратата.

„Паметна идеја“, вели татко ми. „Селин?“

Се вртам кон него пред да излезам од цвеќарницата.

„Биди внимателна“.

Погледнувам два-трипати зад мене и забрзано одам кон паркот за да ја најдам мојата ќерка. Поладно ми е од обично и ја кревам јаката од палтото малку повисоко.

Одеднаш летото изгледа како далечно сеќавање. Татко ми е во право; доаѓа есента, без разлика дали тоа нам ни се допаѓа или не.